

ERZSÉBET.

A tizenhetes barakklakás ajtaja előtt megállt valaki és bekurjantott:

— Jó napot! Itt lakik méltóságos Szabó Pál törvényszéki elnök úr?

Erzsébet felpillantott: egy levélhordó postás állt az ajtóban. Erzsébetnek — pedig mióta a méltóságos urékkal Erdélyből idemenekült, se a vagónlakásban, se itt jóformán még senkivel sem beszélt — a postás hangja és alakja olyan ismerősnek tetszett, mintha már találkozott és beszélgetett volna ezzel az emberrel. Erzsébet az első pillanatban nem is tudott a kérdésre felelni, s csak mikor a postás újra beszólt, akkor jött előbbre a tűzhely mellől, s akkor mondta meg, hogy: igen, a méltóságos úr itt lakik.

A postás egy cseppet sem csodálkozott azon, hogy egy méltóságos úr ilyen helyen lakik; belépett a konyhába, s amint szembekerült Erzsébettel, megint köszönt, de nem olyan hangosan, mint az imént. Aztán valami félszeg mozdulattal levette a sapkáját, megtörölte a homlokát is, meg sapkájának belső borszalagját is, s némi keresgélés után szerencsésen megtalálván táskájának zárját, nagynehezen felcsattintotta azt s a táskából kivette a kézbesítőkönyvet s a méltóságos úrnak szóló levelet. A postás nem sejtette ugyan, hogy mi ütött hozzá, de azt maga is érezte, hogy most olyanformán ügyetlenkedett, mint amikor világeletemben először kézbesített ajánlott levelet.

— Tessék, itt a levél. Ajánlott. Tessék bevinni a méltóságos úrnak. Itt kell aláírni a könyvet.

— A méltóságos urék — szólt halk hangon Erzsébet — még nincsenek itthon. De mindjárt itthon lesznek. Ilyen tájban szoktak megjönni.

A postás egy darabig mintha habozott volna, hogy várjon-e, vagy elmenjen; Erzsébet pedig valami önkéntelen mozdulattal a sarokból előhozta a konyhaszéket. A postás leült, s csak aztán szólalt meg:

— Jó, hát várok egy darabig. Már úgyis elkészültem a délelőtti dolgommal.

Erzsébet erre nem szólt semmit, a postás is elhallgatott, egy kis idő múlva azonban megint megszólalt:

— A levél Erdélyből jött. Talán a méltóságos urék onnét jöttek?

— Onnét jöttünk — sóhajtott Erzsébet.

— Szomorú lehet ott most az élet — mondta a postás —, az igaz, hogy itt is az.

— Az, csakugyan az — szólt Erzsébet szomorúan. — A méltóságos asszony valami szőnyegszövő-műhelybe jár, a méltóságos úr pedig az Üllői-útra jár valami kis irodába. Még a nyugdíját se tudta eddig megkapni.

— Gyereük van? — kérdezte a postás.

— Nincsen. Egy kislányuk volt. Régen meghalt.

— Szomorú dolog így: elveszteni mindent! — sóhajtotta a postás.

— És aztán mégis mindenki úgy néz itt ránk, mintha azt akarná kérdezni: hát ti miért jöttetek a nyakunkra?

— No, no — védte volna a postás az itthoniakat —, ez csak úgy látszik! Az a baj, hogy a jó emberek már itt is alig-alig bírják az életet. Én tudom, mert sok házba van bejárásom.

— És mindig nehezebb lesz! — sóhajtott Erzsébet. — Mióta az uram elesett...

A postás felpillantott Erzsébetre, s nagy részvéttel megkérdezte:

— Elesett az ura?

— El. Még tizennégyben. Az elején. Szerbiában.

— Én is megjártam Szerbiát. Golyót is kaptam a vállamba.

A postás itt egy pillanatra elhallgatott, aztán valami keserűséggel folytatta:

— Jobb lett volna, ha én is ottmaradtam volna.

Erzsébet ráemelte szomorú szemeit a postásra, s szinte szemrehányó hangon mondta:

— Istenem, hát hogy mondhat ilyet?

Erzsébet mély barna szemének tekintetétől s hangjának melegségétől egészen megnyílt a postás bús szíve, s olyan bizalommal beszélt aztán, mint ahogy életében még soha senkivel sem beszélt:

— Azért mondtam, amit mondtam, mert eddig igazán azt gondoltam, hogy jobb lett volna...

Mikor a postás ennyit mondott, magának is feltűnt, hogy miért mondta ő azt, hogy: eddig? Erzsébetnek is feltűnt ez a szó. A postás azután, mintha valami ellenállhatatlan erő ösztökélte volna, félhalkan, el-elakadva folytatta:

— Addig vagdalták a vállam, amíg meggyógyítottak. A kórházból hazajöttem Pestre. Az édesanyám, akivel laktam, nagyon öreg és beteges volt már. Félt, hogy ha visszamegyek, magára marad tehetetlenül. Biztatott, hogy házasodjam meg. A házban a harmadik emeleten egy kereskedőnél szolgált egy leány. Azelőtt is ismertem, de semmibe sem vettem. Amíg odajártam, behízelegte magát az anyámnál, aki aztán addig beszélt, addig beszélt, hogy csakugyan elvettem azt a lányt.

A postás egy percre elhallgatott, s megint arra gondolt, hogy igazában miért beszél ő erről a dologról? De aztán maga se tudta, hogy miért, úgy érezte, hogy neki most mintha gyónna, őszintén el kell mondania mindent s tovább beszélt:

— Mire aztán hazakerültem a frontról, a Pannika lányom már meg volt, az édesanyám pedig meghalt; a feleségemre meg rá sem ismerhettem: egészen másvalaki lett belőle. A szomszédok elmondták, hogy az anyámat meg is ütötte, Pannikával meg nem törődött; a lakásom olyan volt, mint a disznóól, a főztje moslék. Egész nap csatangolt, puccos ruhát, selyemharisnyát, cifra kalapot viselt. A házban belekötött az élőfába is. Az úri-asszonyokra, ha ilyenek, azt mondják, hogy: hiszterikásak. Én csak azt mondom: hogy bolond volt, mert csakugyan az volt. A vörösök idejében úgy viselkedett s úgy beszélt, mintha egészen megbolondult volna.

Erzsébet szánakozva hallgatta a postást, aki, mikor elhallgatott, maga is csodálkozott, hogy mindezeket így elmesélte. Erzsébet szeméből azonban annyi őszinte megértés és igaz részvét sugárzott a lelkébe, hogy önkéntelenül megint csak tovább folytatta panaszát:

— Nem verhettem el magamtól, mert beteg, mert mégis csak az anyja Pannikának és mert úgysem tudtam volna mihez kezdeni. Egy félesztendővel ezelőtt aztán rájött valami nagy betegség. Rettenetes fájdalmak gyötörték. Egy váz lett belőle. A doktor úr, aki megnézte, azt mondta, hogy be kellene vinni a klinikára, s operálni kellene. De ő-eleinte hallani se akart erről. A mult héten aztán mégis beleegyezett, s bezállítottam a klinikára. A tanár úr még nem mondott semmit, de az ápolónő azt mondja, hogy rákja van...

Itt megállt a postás, s nagy hallgatás következett. És a nagy némaságban kóválygó gondolataik önkéntelenül a klinikán senyvedő asszony felé szállottak. Hiszen a rák — azt mindenki tudja — iszonyatos és halálos betegség... Erzsébet, mintha valami bűnös gondolon kapta volna rajta magát, egyszerre összerezsent s elhalványodva lesütötte a szemét. A postás egyszerű lelkében pedig a megbocsátás, a szánalom s a megengesztelődés érzéseinek kavargása közben, bárhogy iparkodott is azt most elhessegetni, a jövő reménye olyan erővel éledt fel, hogy a boldogságtól elszokott szíve szinte hangosan dobogott. A postás, nehogy Erzsébet előtt elárulja magát, s Erzsébet azt hihesse róla, hogy ő rossz ember és a felesége halálát kívánja, hirtelen eltökélte magában, hogy már most többet nem beszél, hanem sietve elmegy, hiszen majd egyszer, máskor, talán nyugodtabban beszélhet. Megnézte hát az óráját, felállott a székről. s megszólalt:

— Mindjárt két óra, most már mennem kell. Pannika ezóta vár.

— Ki főz most szegénykének? — kérdezte halkán Erzsébet.

— Én — felelte a postás. — Hiszen nincsen senkink se.

A postást itt úgy elfogta a keserűség, hogy az ajkai szinte remegtek: aztán sietve elővette a kézbesítőkönyvet, meg a levelet.

— Nézze, kérem — szólott fojtott hangon —, magának ugyan nincsen az ajánlott levelek átvételére meghatalmazása, de én tudom, hogy rábízhatom a levelet. Írja hát ide a nevét, mint meghatalmazott.

Erzsébet beírta a rubrikás könyvbe a nevét. Özv. Balogi Gergelyné. Szekeres Erzsébet.

A postás megnézte az aláírást, aztán ránézett Erzsébetre, s úgy, hogy az jól megérthette, ezt mondta:

— Engem pedig Demeter Józsefnek hívnak.

Demeter József és Szekeres Erzsébet kezét fogták, a postás elköszönt és ment volna kifelé, mielőtt azonban kilépett volna a konyhából, megjöttek a méltóságos úrék. A postás összeszedte magát s hivatalos hangon elmondta a méltóságos úrnak, hogy levele jött Erdélyből, s mert egy darabig hiába várt, hát — noha nincsen meghatalmazása — aláíratta a kézbesítőkönyvet Szekeres Erzsébettel. A méltóságos úr, akin az idegen is megláthatta, hogy az utolsó négy-öt év alatt tíz esztendőtt öregedett, megköszönte Demeter József szívességét, a méltóságos asszony pedig hozzátette:

— Bizony rábízhatta a levelet Erzsébetre! Erzsébetre az életét is rábízhatta — akárki...

A postás érezte, hogy mindjárt kipirul az arca, hát nagyhirtelen elment. Erzsébet pedig a tűzhely felé fordult és úgy elkezdte a paprikás-krumplit kavargatni, mintha elfelejtette volna, hogy ezt nem tanácsos ilyen erősen kavargatni, mert a krumpli, ha már megfőtt, mind szétmegy.

Másnap, mikor úgy két óra tájban hazaérkezett, a méltóságos asszony megkérdezte Erzsébetet:

— Ma nem jött levél Erdélyből?

Erzsébet elértette, hogy mire céloz a méltóságos asszony, mélyen elpirult, s zavartan hebegte:

— Nem, nem jött semmi levél.

A méltóságos asszony, aki nagyon örült volna, ha legalább ennek a szomorú Erzsébetnek hozott volna még valami boldogságot az Élet, megveregette Erzsébet orcáját, s biztatgatta:

— No, no, lelkem Erzsébet, nem kell azért mindjárt fülig elvörösödni. Sohasem tudhatja az ember, hogy mikor kopogtat be a szerencséje.

— Ó, méltóságos asszony — sóhajtotta Erzsébet —, nem gondolhatok én az ilyenre. Aztán a méltóságos asszony sem gondolhat semmit a tegnapi postásról, hiszen feleséges ember szegény.

— Miért szegény; azért, mert felesége van?

— Nem — felelte zavartan Erzsébet —, hanem azért, mert a felesége felesztendeje nagybeteg; most vitték be a klinikára; operálni kell. Azt mondják, rákja van.

A méltóságos asszony Erzsébetnek a szemébe nézett, s Erzsébet akaratlanul lesütötte a szemét. A méltóságos asszony erre abbanhagyta a beszélgetést, s bement a szobába; ott egy pár pillanatig izgatottan tett-vett valamit, aztán mikor azt gondolta, hogy eléggé megcsillapodott már, még mindig igen felindult hangon így szólt a méltóságos úrhoz:

— Én ezt nem tűröm! Nem tűrhetem!

A méltóságos úr kérdőleg nézett a feleségére, aki hangos kérdés nélkül is beszélt tovább:

— Képzeld, kérlek, a tegnapi postás feleséges ember, a feleségének rákja van; s ez az ember, úgy látom, máris kikezdett Erzsébettel s ez is kezd megbolondulni!

A törvényszéki elnök úr olyan nyugodtan, mintha most is bírói székében ült volna, szelíden nyugtatta a feleségét:

— Nézd, fiam, nem szabad ilyen hirtelenében ítéletet mondani. Először is: a postás egyetlenegyszer volt itt. Másodszor: ha az urak között megtörténhetik az, hogy egy úr meg egy úrhölgy az első látásra megszeretik egymást, akkor bizony ez megeshetik az egyszerű emberekkel is, mert azok is csak olyan emberek, mint mi vagyunk. Aztán, harmadszor: gondolj arra is, hogy az ilyen postásféle egyszerű szegény emberek otthon nem lehetnek el asszony nélkül, s így nem szabad rossznéven vennünk, ha ez a postás, akinek a felesége halálos beteg, megismervén Erzsébetet, máris gondolt volna magában valamit...

A méltóságos asszonyt éppen nem nyugtatta meg ez a beszéd, ellenkezőleg, még ingerültebb lett, s kifakadt:

— Rettenetek vagytok ti férfiak! Hát az a szegény beteg asszony, az már senki?! Hát nem gyalázatos dolog másra gondolni, mikor a felesége halálos beteg?! Ez erkölcsatlenség!

— Lehet, hogy az — mondta a méltóságos úr nyugodtan —, de hát a postás, úgy látszik, nem tehet arról, hogy ő is csak gyarló, esendő ember! Az azonban szép dolog, hogy te az asszony mellé állsz. Mert most az a gyöngébb. És ti asszonyok mindig a gyöngébb pártján vagytok, még akkor is, ha az nem érdemli meg. Szerencse, hogy az asszonyok szíve ilyen jó!

A méltóságos asszony erre nem felelt mindjárt, egy kicsit elgondolkozott, aztán csak annyit mondott, hogy:

— Legjobb lenne, ha mostanában senki sem írna nekünk levelet, s így a postás nem jönne többé ide!

A méltóságos úréknak akkoriban ugyan senki sem írt levelet, a postás azonban harmadnap délelőtt megint csak beköszönt a tizenhetes barakk-lakás konyhájába. Erzsébet, pedig igazán nem akarta, szívesen fogadta a köszönést. A postás egy kicsit bátortalanul ugyan, de belépett a konyhába és megszólalt:

— A huszonötbe adtam be egy levelet, hát gondoltam, hogy ha erre járok, beszólhatok. Nekem is szabad egy kicsit pihennem. Más helyen úgysem merek leülni.

Erzsébet előhozta a konyhaszéket, s most úgy tetszett neki, mintha az éjszaka csakugyan azt álmodta volna, hogy Demeter József megint eljött és ő megint előhozta neki a konyhaszéket.

A postás leült, Erzsébet pedig, hogy már ő is kezdjen valamit, megkérdezte:

— Aztán mért nem mer máshol leülni se?

— Azért, mert nem is lehet — válaszolta a postás. — Manapság a legtöbb háznál már a méltóságos vagy nagyságos asszony maga főz, maga mosogat s maga súrolja fel a konyhát. Ilyen helyen nem lehet pihennem, mert higgye el, fáj a szívem ezekért az úriasszonyokért. Ahol meg cseléd van, a legtöbb helyen nem tudok megmaradni a konyhában csak addig, ameddig éppen muszáj; ha látom ezeket a mostani lányokat, hallom beszédüket, hát visket a tenyerem. Pedig az anyám is cseléd volt valaha. Szegény, amíg élt, mindig emlegette, hogy a rendet, tisztaságot s tisztességet az úri háznál tanulta, s tizenhét esztendeig is volt egy háznál.

— Én már tizenkét esztendeje vagyok a méltóságos úréknál — szolt Erzsébet — s most is alig tudom itthagyni... őket.

A postás szinte felriadt:

— Hát hová menne?

— Haza. Erdélybe. Hiszen a méltóságos úrék nem tarthatnak maguknál. Útlevelem is van már. De azt megvárom, hogy a méltóságos úr megkapja a nyugdíját és valami rendes hivatalt kapjon, mert akkor a méltóságos asszony egész nap itthon lehet.

A postást annyira megdöbbenette az, hogy Erzsébet haza készül, hogy szinte megszéduilt, s halkan csak annyit tudott mondani:

— Hiszen azért, hogy a méltóságos úréknál nem maradhat, nem kell mindjárt Erdélybe elmennie.

— Ninesen nekem — szolt Erzsébet — Pesten semmi keresnivalóm.

— Vannak még itt jó emberek. Higgye el, sok helyen csak azért nem tartanak senkit, mert mindenféle rossz lányt nem akarnak beereszteni a háza.

Erzsébetnek nagyon jól esett, hogy a postás ahelyett, hogy durva módon arra bízta volna, hogy beteg felesége haláláig is álljon össze vele, valami jó családnál szeretne volna elhelyezni. Ebből is azt látta Erzsébet, hogy a postás igazán tiszta és tisztességes ember és az ő tisztességét és tisztaságát is tiszteli.

— Hát az igaz — szolt Erzsébet —, hogy igazában otthon sincsen senkim, de ott legalább nem mindenki idegen.

Demeter József érezte, hogy neki még nincsen joga Erzsébetet itt marasztalni, de lelkéből felröppent egy mentő gondolat, s így szólt:

— Itt sem mindenki idegen. Lássá, már van rajtam kívül egy ismerőse, akit maga még nem is látott soha.

— Ugyan kire gondol? — kérdezte Erzsébet egy kicsit csodálkozva.

— Pannikára! — szólt most már élénkebben a postás. Tegnap délután bent voltam vele az anyjánál. Először voltunk bent. Az anyja, pedig akkor nem fájlalta semmijét, rá se nézett a gyerekekre. Az ápolónő, akit megkérdeztem a folyosón, megint azt mondta, hogy az anyjának rákja van. Aztán Pannikával hazamentünk. A gyerekek, láttam, nagyon fájt, hogy az anyja egy jó szót sem adott neki, s meg sem símogatta, hát én, hogy megvisszataljam, magáról meséltem neki, s ő már egészen jól ismeri azt a jó nénit, aki Erdélyből jött.

Mialatt a postást hallgatta, Erzsébet arcán, mintha maga előtt látta volna a szegény Pannikát, az anyai szeretet jósa sugárzott. A postás ettől egészen felbátorodott, s elszántan, de mégis halkán megkérdezte:

— Elhozhatom egyszer Pannikát ide? Egy vasárnap délután.

Erzsébet elpirult, s azt válaszolta:

— Igen... hozza el Pannikát.

Erzsébet érezte, hogy a postás, mikor megkérdezte, hogy Pannikát elhozhatja-e, ezzel a kérdéssel többet s nagyobb dolgot is kérdezett, mint amennyit kérdése, szava szerint jelentett; azt is érezte, hogy válaszával ő is többet mondott Pannika meghívásánál, de lelkében csak akkor riadt fel az a gondolat, hogy a méltóságos úrék majd mit szólnak ehhez a dologhoz, mikor a postás már elment. Mikor igent mondott, nem gondolt senkire és semmire, most azonban úgy érezte, hogy nagyon nagy bűnt követett el, mert hiszen a méltóságos úrék már most arra gondolhatnak, hogy ő már számít a postás feleségének a halálára, s így őt szívtelen s becstelen nőnek fogják tartani. Erzsébet nem tudta, hogy a szerelem olykor az urak s az úrhölgyek fejét is megzavarja, s így a maga, szerinte példátlan, nem menthető s meg nem bocsátható meggondolatlanságát egyre rettenesebbnek látta, s minél tovább gyötörte ezzel magát, keserűsége annál jobban megsötétedett és szinte a kétségbeesésig feketedett.

Mikor a méltóságos úrék hazatértek, mind a ketten észrevették, hogy Erzsébetnek valami nagy baja lehet, de nem tették szóvá a dolgot s mintha semmi sem tűnt volna fel nekik, bementek a szobába. Ott azonban a méltóságos asszony még le se tette a kalapját, már elkezdte:

— Láttad, hogy valami nagy baja lehet?! Olyan kétségbeesett, mintha embert ölt volna. Mit gondolsz, mi történhetett?

— Nem sejttem — felelte az elnök úr —, azt hiszem, legjobb lesz, ha megkérdezzük.

A méltóságos asszony erre nem felelt mindjárt, mert azt gyanította, hogy az a gyalázatos postás csinált valami bajt, aki beteg feleségének halálát lesi. Aztán a méltóságos asszony Erzsébetre is neheztelt, mert azt sejtette, hogy ezek között már van valami! Csodálatos dolog, de úgy van, hogy az asszonyok már akkor észreveszik, hogy két ember szerelmes egymásba, mikor maguk ezt még nem is tudják.

Erzsébet bevitte az ebédet, s aztán szinte kitértorgott a szobából. A méltóságos asszony odaszólt az urához:

— Nos, mért nem kérdezted meg, hogy mi baja van?

— Azért, mert az imént nem szóltál semmit, s így azt gondoltam, hogy nem tartod helyesnek, hogy megkérdezzem. Majd ha bejön megint.

A méltóságos úr azután csakugyan megkérdezte Erzsébetet:

— Erzsébet fiam, mi baja van? Mondja meg őszintén.

Erzsébet még a szelíd szótól is megdöbönt, szürkére haloványodott az arca, a torkában vert a szíve, s elkékült ajkai hangtalanul rebegtek. A méltóságos asszony látván Erzsébet mély megrendülését, immár nem mérlegelte, hogy vajjon Erzsébet vétett-e, vagy sem, az ellen a beteg asszony ellen, s biztató, meleg hangon szólt Erzsébethez:

— Erzsébet lelkem, hát miért nem akarja megmondani nekünk, hogy mi baja?!

Erzsébet szívéből erre felfakadt a zokogás, s keserves könnyhullatások közt elmondott mindent: elmondta, hogy itt volt megint a postás és ő kérdésére azt mondta, hogy elhozhatja Pannikát és hogy már most a méltóságos úrék azt fogják gondolni róla, hogy ő a postás feleségének a halálára számít, pedig a postással soha ilyesmiről nem is beszéltek és hogy már most legjobb lenne, ha ő hazamenne Erdélybe, mert ő azt nem bírja elviselni, hogy a méltóságos úrék becstelen asszonynak tartsák.

Az ártatlan Erzsébet egyszerűségében is megrázó vallomása annyira meghatotta a méltóságos asszonyt, hogy szívéből kiröppent a neheztelés barna madara, s a felebaráti szeretet fehér galambjának bűgásával most ő vígasztalgatta Erzsébetet. Erzsébet lelkének felviharzása azonban nem igen csillapodott, mert az szinte elemi erővel rázta meg egész valóját. Mialatt a méltóságos asszony Erzsébettel foglalatloskodott, az ura a megoldás lehetőségét fontolgatta magában, s egyszer aztán megszólalt:

— Nézze, Erzsébet, ezt a dolgot majd szépen rendbehozzuk. A postás csak hozza el vasárnap Pannikát. Aztán én majd szépen, nyugodtan beszéllek a postással, s megmondom neki, hogy ezután ne jöjjön ide, ne hozza hírbe magát. Ezt úgy fogom neki megmondani, hogy megértse belőle, hogy ha Isten rendelése szerint úgy jön ki a sora: akkor aztán eljöhét megint.

A méltóságos asszony hálás pillantást vetett az urára, mintha így akarta volna megköszönni a bölcs megoldást, Erzsébet pedig halk hangon azt mondta erre, hogy:

— Én egészen a méltóságos úrékra bízom magam.

*

A következő vasárnap délután a postás meg Pannika kimentek a barakkba. Erzsébet szánakozó szeretettel ölelte magához az árvánál árvább gyereket, az meg az első perctől kezdve szinte rajongással csüggött azon a szelíd s jó nénin, aki meg is fésülte és szép kék szalagot font a hajába.

A méltóságos úrék bent üldögéltek a szobában. Estefelé az asszony megszólalt:

— Nem beszélsz még a postással?

— Jó, hát kimegyek hozzájuk — szólt a méltóságos úr és indult is kifelé, de aztán megállott s visszaszólt:

— A gyereket talán beküldöm ide; az előtt még, sem beszélhetek. Jobb lenne, ha Erzsébet se lenne ott.

A méltóságos asszony ráhagyta a dolgot az urára, aki aztán kiment a konyhába. Amint kilépett, a postás felállott, tisztességtudóan köszönt,

s rászólt Pannikára, hogy ő is köszönjön szépen. Pannika kezét csókolta a bácsinak, aki ránézett a gyerekekre, megsimogatta a haját, aztán lehajolt hozzá s valami ellágyult hangon azt mondta:

— Gyere be hozzánk, Pannika. Légy egy kicsit a mi kislányunk.

Pannika bement a méltóságos úrral a szobába. A méltóságos asszony a divány sarkában ült s mikor beléptek, egy pillanatig szinte meglepetten nézett hol a gyerekekre, hol az úrra, aztán hirtelen hozzájuk lépett, lehajolt Pannikához s megsókolgatta. A méltóságos asszony egy darabig egy szót sem tudott szólni Pannikához, pedig az nem igen hasonlított az ő régen meghalt kisleányukhoz, de ez is kislány volt, szőke volt a haja, kék volt a szeme, s a lelke ennek is valami olyan szelíd álmélkodással nézett ki kék szemének a mélyéből, mint annak a kislánynak, akit a hivatalából hazatérő édesapjával kézenfogva annyiszor látott így belépkedni a szobába...

Pannika nyakában vékonyka láncon egy kis kopott ezüst keresztcseske lógott; Pannika ezt a kincsét megmutatta a méltóságos asszonynak:

— Nézze, néni, most már ezt viselem, Erzsébet néniem is megmutatam már. Ez az én nagymamámé volt, de az én mamám nem engedte, hogy viseljem.

— Bizonyosan attól fél az édesanyád — szólt a méltóságos asszony —, hogy még nem tudsz rá vigyázni s elveszted.

— Ó nem — felelte Pannika —, hanem azért, mert az én mamám azt mondja, hogy nincsen Isten s azt is csak az urak találták ki, hogy bolonddá tarthassák a szegényeket!

A méltóságos asszony, mintha valami mélység széléről rántotta volna vissza, olyan hirtelen magához kapta a gyereket s szinte hevesen mondta neki:

— Nem Pannika, ezt nem jól értetted; az édesanyád ilyet nem mondhatott: te bizonyosan rosszul értetted őt!

— Erzsébet néni is azt mondta, hogy én rosszul értettem meg, amit a mamám mondott, pedig én jól értettem! Sokszor mondott ő ilyet.

A méltóságos asszony, nehogy a gyerek az anyjáról beszéljen, másra terelte a szót, de szívében valami undorodással fordult el attól a beteg asszonytól, aki a gyermekét hitétől így rabolná meg.

A méltóságos úr és a felesége aztán egészen összebarátkoztak Pannikával, s mikor este a postás elvitte a gyereket, sokáig olyan hallgatagon üldögéltek a homályos szobában, mintha attól tartottak volna, hogyha arról beszélnének, akire gondolnak, egészen sötét lenne a szoba.

Erzsébet a rendes időben meggyújtotta a lámpát, s beadta a hideg vacsorát, de ő sem merte megkérdezni a méltóságos urat, hogy miért nem beszélt Demeter Józseffel, mint ahogy azt a minap elhatározta? A méltóságos úrék jóformán szótlanul ették meg a vacsorát, s mialatt Erzsébet a szobában foglalatloskodott, mind a ketten arra gondoltak, hogy lám ez a szegény Erzsébet árva lányként került hozzájuk kis eselédnek, tőlük ment férjhez, s mikor özvegyiségre jutott, úgy tért vissza hozzájuk, mintha hazatért volna. És a méltóságos úréknek eszébe jutott az is, hogy ez a szegény Erzsébet még ismerte azt a kislányt, akinek szőke volt a haja és kék volt a szeme...

Demeter József dolga egész este nem került szóba, hanem amikor már lepihentek, a méltóságos úr mégis csak megszólalt a sötétben:

— Csak azt akarom mondani, hogy nem vitt rá a lélek, hogy a mai

napot elrontsam. Azt gondoltam magamban, hogy én jóformán minden nap találkozom a postással az Üllői-úton. Hát holnap vagy holnapután is megmondhatom neki, hogy ne jöjjenek ezután hozzánk. Ha ugyan akarod...

A méltóságos asszony, aki úgy látszik már előbb is fontolgatta ezt a kérdést, mindjárt válaszolt:

— Ne szólj neki! Ne kapjunk bele a sors kerekébe. Legyen úgy minden, ahogy az Isten rendeli! Az asszony, úgy látszik, valami átkozott bestia lehet. És így legalább minden vasárnap délután nálunk lehet Pannika, hiszen ez a Pannika...

A méltóságos asszony egyszerre elhallgatott; nem mert tovább beszélni, félt, hogy elcsuklik a hangja.

A postás hát ezután minden vasárnap kijárt Pannikával a barakkba. Pannika egész délután mindig bent volt a méltóságos úréknál a szobában; a postás meg Erzsébet a konyhában üldögéltek és sohasem beszéltek se a beteg asszonyról, se a jövődőről, se semmiféle tervekről, a szerelemről s a boldogságról sem esett szó közöttük és mégis mind a ketten azt érezték, hogy: nagyon szép az élet!

*

Mikor Demeter József a nyár elején másodszer meg akarta látogatni a klinikán beteg feleségét, az ismerős ápolónő elfogta az ajtóban:

— Ne, ne menjen oda az ágyához. A multkor is nagyon felizgatta, amikor ittjárt. A tanár úr pedig különösen meghagyta, hogy ne hagyjuk zavarni a beteget.

A postás tanácstalanul nézett az ápolónőre, s inkább csak magának mondta:

— Ha meg nem jövök, az lesz a baj. Ismerem, hogy milyen.

— Mi is ismerjük már — mondta az ápolónő —, de majd én megmondom neki, hogy maga ittjárt, s azt is megmagyarázom neki, hogy a tanár úr nem engedi, hogy látogatók járjanak hozzá. Három hétig ne is tessék idefáradni. Olyan gyöngé, hogy várni kell, míg egy kicsit erőre kap.

— És mit mond a tanár úr? — kérdezte elfogódva a postás.

— Semmit. Pedig minden nap megnézi. Én hitet teszek rá, hogy rákja van. Hét esztendő alatt sokat láttam én itt, de a tanár úr mindig valami extra dolgokon töri a fejét.

Demeter József három hét múlva megint bement a klinikára. Az ismerős ápolónő most azt újságolta neki, hogy az asszonyt áttették egy kisebb kórterembe, mert a II. kórteremben a betegek is már mind zúgóldtak: mindenkibe belekötött s olyanokat beszélt s úgy viselkedett, hogy már mindenki rémüldözött tőle.

— És még nem lehet megoperálni? — kérdezte a postás.

Az ápolónő, aki hétesztendei gyakorlat után természetesen külön orvosnak tartotta magát, mint amilyen a tanár úr, itt egy kicsit elfintóritotta az orrát s ezt mondta a postásnak:

— A tanár úr még próbálkozik valami kezeléssel, s még mindig extra dologra gondol. Pedig a rákkal a tanár úr sem tud mit csinálni. Higgye el, nincsen azzal mit kezdeni!...

A nyár, amely a barakkban olyan szépnek mutatta az életet, így múlt el a klinika fölött.

Szeptember végén, valamelyik esős napon, a méltóságos úr nagyon felindultan érkezett haza, a felesége meg is kérdezte mindjárt, hogy mi baja van? A méltóságos úr azt mondta ugyan, hogy nincsen semmi baj, de a szemével titkon intett a méltóságos asszonynak, hogy addig nem beszélhet, amíg Erzsébet a szobában foglalatoskodik. A méltóságos asszony alig várta, hogy magukra maradjanak, s mikor Erzsébet beadta a paprikáskrumplit és kiment a szobából, nógatta is a méltóságos urat:

— Mondd az Istenért, hát mi baj van?

A méltóságos úr maga is küzdve még felindulásával, közelebb hajolt a méltóságos asszonyhoz, s szinte suttogva mondta:

— Az Üllői-úton megint találkoztam a postással, már messziről megláttam rajta, hogy valami nagy baja van: Demeter aztán megállott előttem, a szemembe nézett, de sokáig nem tudott szólni. Mikor aztán megszólalhatott, eldadogta a dolgot, amiből én annyit értettem meg, hogy a feleségét megoperálták s azt mondta a tanár, hogy egész bizonyosan nem rákja volt az asszonynak, hanem az a baja volt, amire a tanár úr eleitől fogva gyanakodott. Már most az operáció szerencsésen megtörtént, s az asszony, bár gyöngé s erőtlen lesz mindig, s nehezebb munkát nem bír ugyan el, de azért százesztendőös koráig is élélhet.

A méltóságos asszony sokáig némán nézett maga elé és alig volt képes gondolatait összeszedni. Olykor fel-felsőhajtott: szegény Erzsébet, szegény Pannika... Aztán, mint aki a legnehezebb szolgálatra megerősítette a lelkét, felkelt az asztal mellől s indult ki a konyhába Erzsébethez. Az ura utánaszólt:

— Azt is mondta, hogy délután eljön...

A konyhából semmi sem hallott be a méltóságos úrhoz: se sikoltás, se zokogás, se semmi. Erzsébet a hír hallatára talán összeesett és eszméletlenül fekszik? A méltóságos úr egy ideig várt, várt, aztán óvatosan, nesztelenül egy kissé kinyitotta az ajtót, kitekintett s azt látta, hogy a méltóságos asszony a konyhaszéken ül és szelíden símogatja Erzsébetnek ölébe borultan ölébe hajtott fejét. A méltóságos úr csendesen betette az ajtót, visszaült a helyére s rágyujtott. A szivar azonban most nem ízlett neki; egy-két szippantás után félretette, hátradőlt székében, behúnyta a szemét s így nézte tovább azt a képet, melyet az imént látott: a felesége ül a konyhaszéken s mélyen megindultan símogatja Erzsébetnek ölébe hajtott fejét. Ezek a sorstragédiák — gondolta a méltóságos úr magában — a legszomorúbbak: szerencsétlen szereplők nem esnek bűnbe s mégis szenvedniök kell. Miért?! Ha semmi sincsen, ok és cél nélkül, mi lehet itt az ok s a cél?! Talán azért kell ennek a lelketlen rossz asszonynak még élnie, hogy senyedő testének fájdalmai megjobbítsák bűnös lelkét? Talán... ó, de ezer meg ezer ilyen talán van. Hiszen talán az a rettenetes háború s a forradalmak is azért jöttek ránk, hogy az iszonyú szenvedések jobbakká tegyenek mindnyájunkat, s talán azért lettünk mindnyájan csonka koldusokká, hogy mindnyájan igazi testvérekké legyünk. Lám — gondolta a méltóságos úr magába mélyedve — én is jobb lettem: ezelőtt az ilyen postás-féle ember bújával-bajával sohasem törődtem; mert ilyen volt a modorom, szíves és nyájas voltam; ha tehettem, valami öntudatlan leereszkedéssel, s mindig azzal az érzéssel, hogy én most jót tettem, segítettem is azon, aki erre kért, de csak most

érzem, hogy az ilyen egyszerű ember is embertársam, felebarátom, testvérem...

Mikor a méltóságos asszony nagysokára visszatért a szobába, Erzsébetről csak annyit mondott:

— Megnyugszik Isten akaratában. Erős a lelke. Hazamegy Erdélybe...

— Hazamegy Erdélybe... — ismételte a méltóságos úr, aztán halkan hozzátette: Ott csakugyan elrejtőzhetik bánatával, hiszen ott senkinek sem tűnik fel, hogyha valakinek mindig kisírt a szeme s mindig szomorú, mert ott most mindenkinek könnyes a szeme s mindenki szomorú...

A méltóságos úrnak meg-megremegett a hangja s könnybelábadt a szeme; a méltóságos asszony szeme is tele lett könnyel s jószágukat szemérmesen, egymás elől is rejtegetve, lelkükben így némán elsiratták Erdélyt is, Erzsébetet is; a postást is, Pannikát is...

Erzsébetnek csakugyan erős volt a lelke. Mikor Demeter József délután halotthaloványan belépett a konyhába s megállott előtte, kettőjük közül Erzsébet tudott előbb megszólalni. Persze nem azon kezdte, hogy a méltóságos úréktől már mindent tud, hiszen ők arról, hogy a beteg asszony meggyógyul-e vagy sem, sohasem beszéltek, olyanokat se mondott, mint amilyeneket ilyenkor a színpadon, vagy a novellákban szoktak mondani, hanem elhaló hangon csak ennyit mondott:

— Isten áldja meg! Hazamegyek Erdélybe. Csókoltatom Pannikát.

A postás olyanformát akart mondani, hogy amit a sors ráncmért, azt mindnyájunknak el kell viselni, de szó helyett csak valami mély sóhajtás szakadt fel a szívéből, aztán nagy ügyetlenül a zsebébe nyúlt, előhúzta abból azt a vékonyka láncon függő kis kopott keresztet, mely valaha a Pannika öreganyjává volt s kezeresztelve odaadta Erzsébetnek:

— Pannika küldi, emlékül...

— Köszönöm — rebegte Erzsébet halkan s megfogta a konyhaszék támláját, hogy össze ne essék. A postás is remegett, s aztán, hogy ne gyötörjék egymást, valami nagy elszántsággal kezét nyujtott Erzsébetnek s Demeter József és Szekeres Erzsébet ügyetlenül kezét fogtak. A postás maga sem tudta, hogy mit, de még dadogott valamit, aztán maga sem tudta, hogy hogyan — el-kiment a konyhából.

Bartóky József.